

**XV. ASIR
TÜRK
YAZARLARINDAN
MUSLIHU'D-DİN,
HAMİD - OĞULLARI
VE
HIZIR BEY**

Doç. Dr. M. Esad COŞAN

GİRİŞ :

Beylikler devrinin siyasî ve kültürel tarihini aydınlatan vesikaların az olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yüzden hâlâ bazı beyliklerin hükümdar silsilelerinde dahi karanlık kısımlar, kesintiler ve boşluklar bulunabilmektedir. Ele geçen yeni bir kitabenin, bir mezar taşının, bir el yazmasında yer alan birkaç satırın bazen tarihin karanlık bir noktasına ışık tuttuğu çok görülür.

Kütüphanelerde yazmalar üzerinde çalışırken biz de, Anadolu Beylikleri, devri tarihi ile ilgili bazı mühim kayıtlar bulmuştuk. Bunları aşağıdaki yazımızda ilgililere arz etmek istiyoruz. Kanaatımızca, verdiğimiz bilgiler ve açıklanan vesikalar, Hamid - oğulları Beyliğinin bilinen şeceresini değiştirecek ve meçhul kalmış bir beyi tanıttacak mahiyettedir.

A. MESELENİN ORTAYA ÇIKIŞI :

Ankara İli Halk Kütüphanesi - Eski Eserler Bölümü (CEBECİ) 329 numarada (Eski tasnife göre : 5/42) türkçe, mensur bir **Mülk Sûresi Tefsiri** bulunmaktadır.¹ Bu eser, lisanının eskiliği (14. asıra ait) ve ithaf edildiği beyin kimliği dolayısıyla dikkati çekmiş; çeşitli makalelerde zikredilmiştir.²

Nitekim mezkûr nüshanın³ mukaddimesinde, besmele, hamdele, salvele

1) Sûrenin diğer bir ismini kullanmak suretiyle : «Tebâreke Tefsiri» de deniyor ki, kastedilen, Kuran-ı Kerim'in 67. sûresidir. Bazı makalelerde «Mülk» kelimesinin «Melek» şeklinde okunması ise (Msl. Yeni Türk Mecmuası sayı : 4, s. 283'de olduğu gibi), açık bir yanılmadır.

2) Bk. Köprülü, F., «turc» maddesi, *Ancyclopaedia of Islam* C. IV. s. 940; Aynı mlf., *Yeni Türk Mecmuası* (İstanbul Halk Evinin neşriyatıdır) sayı : 4, s. 283; Levent, A. S., *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları* s. 23; Uzunçarşılı, İ. H., *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* s. 213 (ilk baskıda s. 81) ve aynı müellifin diğer bazı eserleri... vs.

3) Bu el yazması nüsha, harekeli, güzel bir nesihle; saykallı, su çizgili, Avrupa imalî kâğıtlara yazılı 37 vaktan ibarettir; içinde müellifinin adı, istinsahının tarihi, müstensihî (kâatibi) nin kimliği zikredilmemiştir. Biz, kâğıt, lisan ve imlâ özelliklerine bakarak, yazmanın 15. asırda istin edilmiş olduğunu tahmin ediyoruz.

ve dua ibarelerinin arkasından şu sözler gelmektedir :

«... çün mahdûm-zâde, melikü 'l-ümerâ'i ve 'l-ekâbir, iftihâru 'l-emâsili ve 'l-efâhîr, sâhibu 's-seyfi ve 't-takrîr, vezîr ibnü 'vezîr Hızır b. Göl Beği - ah-sena 'llâhu avakibehû ve zâde 'uluvvehu - bu za'îf du'âcısından Tebâreke tefsîrin Türkçe kılmac diledi kim, anu'n müstakîm zihnine hîş gele, anun ma'ânîsi şerbeftle cânına gîdâ vire ve, ümîddür kim, okıyub anûnile yol vara, tamudan kurtılmağa seheb ola; bu za'îf dahi muvâfakat yolın dutub, muhâlefeiden kaçub ... bu risâlei yazdı.» (varak 1 b)

Araştırmacılar bu Hızır (Yahut da : Hızır veya Hıdır) b. Göl Beği'nin kimliğini bulmağa çalışırken, «Göl Beği»

سؤلوبه sözünün delâletıyla onu, 14. asır başlarından itibaren Göller Bölgesine hükmetmiş olan Hamîd-oğulları Beyliği sahasında aramışlardır.⁴

Biz bu Hızır b. Göl Beği'nin kimliğini araştırmağa geçmeden önce, mezkûr tefsîrin müellifini, kısaca tanıtmak istiyoruz.

B. MÜLK SÜRESİ TEFSİRİ'NİN MÜELLİFİ

1. Müellifin Adı :

Mülk Süresi Tefsiri'nin bu Ankara nüshasında müellifinin adı zikredilmemiştir. Biz araştırmalarımız esnasında, bu Tefsirin daha başka nüshalarını da tespit ettik. Bunları birbirleriyle mukabele ederek, eserin bir tenkidli ve tahkikli metnini (Edition critique) hazırladık. Bu çalışmalarımıza dayanarak, müellif ve eser hakkın da kesin bazı bilgiler verebiliriz. Şöyle ki :

Müellifin adı Mustafa b. Muhammed'dir. Eserinin değişik nüshalarını, zamanının muhtelif beylerine, ayrı ayrı hediye etmiş olduğu, mevcut nüshaların tedkikinden anlaşılıyor. Nitekim, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 7 nu-

marada kayıtlı, fevkalâde önemli nüshası mukaddimesinde şöyle söylemektedir :

«... Ammâ bu du'âcılar kemteri, yazuklular bedteri, Rahman Tanrı'dan rahmet umucu, el-vâsik bi 's-Samed MUSTAFÂ B. MUHAMMED - gafara 'llâhu lehû ve li-vâlideyhi ve ecrâ 'l-hayra 'alâ yedeyhi - diledi kim, kadîm muhabbetin ve dostlık mâddesin . . . SÜLEYMÂN BEG [b. ORHÂN] b. OSMAN-rahima 'llâhu zullehümâ (!) ve e'azze vefdehümâ ve naşara cündehümâ - 'âlî hazretine 'arz eyleye ve ol hazreti sevdiğin bildüre ...»

Bu nüshanın, gerek iç kapak durumunda olan ilk sayfasında, gerekse eserin hatimesi nihayetlerine «731» rakamı bulunmaktadır. Bu, eserin, müellif tarafından yazıldığı seneyi gösteriyor olmalıdır.

Eserin, Millet Kütüphanesi, Ali Emîri - Şer'iyye kısmı 821 numarada bulunan nüshası mukaddimesinde ise aynı mahal ve makamda «MURAD BEG b. ORHAN BEG b. OSMAN» ismi yazılmış olduğuna göre; ayrıca o zaman şehzade olan Murad Bey'e de takdim edilmiş olduğu anlaşılıyor.

Burdur Halk Evi (Şimdi : Burdur Eski Eserler) Kütüphanesi nüshası ile : İstanbul Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Seminer Kütüphanesi 3779 numarada kayıtlı nüsha ise, Denizli İnanç-oğulları'ndan İshak Beg b. Murad Arslan Beg'in adını ihtiva ediyorlar. Bu, eserin, o şahsa da ithaf ve takdim edildiğini göstermektedir. (bunlara kıyasla eserin, o devirde yaşamış daha başka beylere de takdim edilmiş olabileceği düşünülebilir).

4) Nitekim Köprülü, Hamîd-oğlu Felekü'd-din Dündar Bey'in, belki de Göl Beyi lakabıyla anıldığını ileri sürmüş, o zamanın Kütüphaneler Müdürü Hasan Fehmi Turgal da, bu şahsın kimliğinin tespiti için, durumu, İsparta Halk Evi Mecmuası «ÖN»e yazmış; bunun üzerine mezkûr mecmuada, bu konuda Tahir Erdem tarafından bir araştırma neşredilmiş ve az ilerde bahsedeceğimiz bir kitabe tanıtılmıştır. (Bk. Ön Mec., C. IV. Sayı : 37, s. 518 v.d. Nisan 1937.)

5) Süleyman Bey, Orhan Gazi'nin büyük oğlu olup, 716/1316 yılında doğmuştu (Bk. Oruç Bey Tarihi s. 14). 731 tarihli doğru ise, eser ona, henüz 15 yaşında iken sunulmuş olmaktadır.

Bu nüshaların hepsinde beyin adı zikredildikten sonra gelen Arapça duâ cümlelerinde, tesniye sıgasıyla ve «ebka 'llahu zillehümâ, e'azze kadrehümâ, naşara cüندهümâ, ebbeda'llâhu devletehümâ.....» gibi ifadelerin kullanılması; eserin bu şehzadelere, genç yaşlarında ve babalarının sağlıklarında verildiğine delâlet eden mühim ipuçlarıdır.

Süleyman Bey'in 1357 veya 1358'de babasının sağlığında bir av esnasında at-tan düşüp ölecek, Bolayır'a gömüldüğü; ve Murad Arslan b. İnanç Bey'in 735/1335'den sonra bey olup, 763/1361'den bir miktar evvel vefat ettiği düşünülürse, eserin 14. asrın ilk yarısında yazıldığı belli olur ve yukarda zikredilen 731/1331 tarihinin sıhhatli olma ihtimali artar.

2. Müellifin Lakabı :

15. asır Osmanlı âlim ve şairlerinden biri olan Hatib - oğlu Muhammed, bu **Mülk Süresi Tefsiri**'ni, 817/1414 tarihinde nazma çekmiş ve **Letâif - Nâme** adını verdiği eserin mukaddimesinde müellifimiz Mustafa b. Muhammed hakkında bazı bilgiler vermiştir⁶. Şöyle ki :

*Kimdür ol medh itdüğüm iy şehriyâr?
'İlmile meşhûr u bellü, âşikâr
Kazıye 'l-kuzât -ı şehri Lâziki
Hükm içinde saklar idi yazıkı,
Muslihu 'd-din-i Muhammed'dür hemân
Tayyeba 'llâhu serâ [hu] dur amân
.....
Sûre-i Mülk tefsîrin fikr eylemiş,
Hôş hikâyetler bile zikr eylemiş,
Ben dahi çün okudum buldum safâ,
Vüs'u tâkat ol yola kıldım vefâ,
Nazm kıldum hep kamu uçdan uca,
Okıyanlar göreler kim hâl nice (?)*

Bu beyitlerden, Hatib-oğlu zamanında çoktan ölmüş bulunan müellifimizin, bir zaman Lâziki, yani Denizli'de baş kadılık (Kâdi'l-kudât'lık) yaptığı, ve edaha ziyade «**Muslihu'd-din**» lakabıyla tanındığı⁸ anlaşılıyor.

3. Müellifin Diğer Eserleri :

Muslihu'd-din Mustafa b. Muhammed'in, Mülk Suresi Tefsiri'n den başka daha birçok, türkçe eserler yazdığını biliyoruz. O kadar ki, bu son derecede faal ve velûd şahsın hayatı ve arifâne eserleri üzerinde müstakil bir etüd yapmak, bir kitap yazmak gerekir. Biz, -bu teferruatı bir başka yazımıza bırakarak- burada sadece onun diğer türkçe eserlerini sıralamak ve onların ithaf edildikleri beylerin adlarını göstermekle iktifa edeceğiz⁹ :

a. Fâtiha Süresi Tefsiri :

Kur'an-ı Kerim'in ilk sûresinin türkçe tefsiridir. İthaf edildiği bey Çelebi Murad Arslan b. İnanç Beg'dir¹⁰

b. İhlâs Süresi Tefsiri :

Kur'an-ı Kerim'in 112. sûresinin türkçe tefsiridir. Yine Murad Arslan Beg'e ithaf edilmiştir. Bir nüshası Ankara İl Halk Ktp. -Eski Eserler bölümü (Cebeci) 145 numaradadır¹¹. Eserin diğer mühim

6) Hatib-oğlu Muhammed hakkında geniş bilgi, bizim doktora tezimizde bulunmaktadır. Bk. Coşan, Esad, **Hatib-oğlu Muhammed ve Eserleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. doktora tezi s. 30 v.d. Ankara 1965.

7) Yegâne nüshası, İst. Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef. kısmı 3326 numaradadır. Bu beyitler vr. 6 a'da yer alır.

8) Üçüncü beyitteki Muslihu'd-din-i Muhammed, Muslihu'd-din ibni Muhammed mânâsına gelen Farsça bir tamlamadır : Zâl oğlu Rüstem için Farsça'da Rüstem-i Zâl denildiği gibi. O devirlerde Sinânü'd-din, Felekü'd-din, Necmü'd-din... gibi lakaplar, beyler ve âlimler için çokca kullanılırdı. Bu lakapların ardında daima şahsın asıl ismini aramak, düşünmek gerekir : MÜBÂRİZÜ'D-DİN İSHÂK, Tâcü'd-din İBRÂHİM... gibi. Yalnız bu ikinci isim izafet kesresi ile bağlanmış ise muhakkak baba adı olur (Beyitteki gibi). Muslihu'd-din'in adı, kendi kitapları mukaddimesinde Mustafa olarak tasrih edilmiştir. (Süleyman ve Murad beylere sunulan nüshalarda)

9) Bu konuda geniş bilgi için bizim yukarda zikri geçen doktora tezimize bakılmalıdır : s. 50 - 53.

10) Bk. Köprülü, F. «Anadolu Beylikleri Tarihine Ait Notlar» **Türkiyat Mec.** C. II, s. 1 - 32 (1026); Kocatürk, V. M., **Büyük Türk Edebiyatı Tarihi** s. 188; Levent, A. S., **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları** s. 22... vs. (V. M. Kocatürk'ün müellifimiz için «Ankaralı» demesi açık bir yanılmadır)

11) İmlâsı çok bozuk ve yanlışlıklarla dolu olan bu nüshanın mukaddimesinde ve s. 128'de Murad Arslan Bey zikrediliyor.

bir nüshası az sonra geniş olarak bahis konusu edilecektir.

c. Yâsin Sûresi Tefsiri :

Kur'an-ı Kerim'in 36. sûresinin türkçe tefsiridir. Tarafımızdan çeşitli nüshaları bulunmuştur¹². Bunlar el-Hacı Hızr Beg Çelebi'ye ithaf edilmiştir. A. S. Levent, Süleyman b. Orhan b. Osman adına, Mustafa b. Muhammedî adlı birinin türkçe Yâsin Sûresi Tefsiri yazdığını söylüyor¹³. Böyle bir ithaf ihtimali, imkânsız değilse de biz araştırmalarımızda böyle bir nüshaya rastlayamadık.

d. Tezkiretü'l-evliyâ Tercümesi ve Diğer Eserleri :

Biz bu eserler hakkında, yeni ve orijinal bilgiler ihtiva edecek olan ayrı bir makale hazırlamak üzereyiz. Sadece bu Tezkiretü'l-evliya'nın Feridü'd-din -i Attar'dan ve Aydın - oğlu Mehmed Bey (Ölümü : 734/1334)'in isteği üzerine tercüme edildiğini, -müellifimizin yaşadığı muhiti ve zamanı tayinde göz önüne alınmış düşünceyle - zikretmemiz gerekiyor.

C. MUSLİHU'D-DİN VE HIZR BEY'İN KİMLİĞİ :

a. Muslihu'd-din'in Eserlerinde Hızr Bey :

Muslihu'd-din Mustafa b. Muhammed'in eserleri içinde, üç farklı görünümde Hızr adlı bir bey bahis konusu edilmektedir. Bunları sırayla zikrettikten sonra, Hızr Bey'in kim olduğu meselesini çözmeye çalışacağız :

1. Türkçe Mensur Mülk Sûresi Tefsiri'nin Ankara nüshası mukaddimesinde ve «Hızr b. Göl. Begi» tarzında bunu yazımızın başında anlatmış ve ibareyi aynen vermiştik.

2. Yâsin Sûresi Tefsiri mukaddimesinde ve «el-Hacı Hızr Beg Çelebi»

tarzında. Diğer unvan ve vasıfların da ilyice görülmesi için, ibareyi aynen kaydedelim :

« . . . dahi Mahdûm-ı mu'azzam, sâhibu's-seyfi ve 'l-kalem, el-Hâcî Hızr Beg Çelebi, bu Du'acı za'ifden iltimâs kıldı ki bunı Türkiceye idinem (Türkice eyidem ?) ki fâ'idesi 'âmm ola; işidenler bu sûrei akımağa rağbet ideler. Bu za'if dahi ol mahdûmun emrine muvâfakat kılup . . . » (14)

3. İhlâs Sûresi Tefsiri sonlarında ve «Bedrû'd-din Hızr Beg b. İshak Beg» tarzında.

Bu İhlâs Sûresi Tefsiri'nin Ankara nüshasının, Murad Arslan b. İnanç Bey'e ithaf edildiğini yukarıda belirtmiş idik. İkinci bir nüshasını da İst. Ü. Ktp. Ty. 471 numarada bulduk, ve bu ikinci nüshanın sonlarında (vr. 155 b - 156 a), ilk nüshada bulunmayan üstelik de son derece önemli olan bir ifade ile karşılaştık. Eserin o kısımlarında, Sultan Mahmud-ı Gaznevî ile ona İmamlık yapan bir âlimin arasında geçen bir hâdisî hikâyeye edilirken söz, başka bir noktaya çevrilerek şöyle deniliyor :

« . . . Pes sultân (Yani Mahmûd-ı Gaznevî) anun 'özrin kabul eyleyüp 'atâlar buyurdu ve 'azîm nuvâht eyledi.

Melikü'l-ümerâ'i ve 'l-ekâbir, kehfü 'l-küberâ'i ve 'l-efâhir, nâsiriü'l-'adl, bâsîtu 'l-fazl, mugîsiü 'l-halâyik, münîriü 'l-hakâyik, şerîfü 'l-ekâb, mefharü üll 'l-elbâb, BEDRÜ' D - DEVLETİ VE 'D - DİN, cemâliü 'l-İslâmi ve 'lmüslimîn HIZR BEG. b. İSHAK BEG - c'azza 'llâhü ensârahû ve kahara a 'dâ-

12) İstanbul Üniversitesi Ktp. Ty 252, 7298, 7299... vs.

13) Bk. Levent, A. S., Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Sözcükleri s. 24. Müellifin baba ismi yanlış tespit edilmiş ve eserin yerli de gösterilmemiş olmasına bakılırsa, bu mâlûmatı bir başka yerdan karıştırarak aktardığı, onun faydalandığı kaynağın aslında Mülk Suresi Tefsiri'nin Süleyman Bey'e emulduğunu söylediği anlaşılır.

14) Bk. Millet Ktp. Ali Emîrî. Şer'iyye Kısmı 821 numaralı yazma, vr. 2b. Aynı cildin içinde, müellifimizle ait Mülk Suresi Tefsiri de bulunmaktadır.

ehû ve şeraha şadrehu» ve eyychehû bi-Ruhi 'l-kudüs - Pes diledüm ki emirü 'l-ümerâ' Hızır Beg hazretine bir kitâb ile dem . . .»

Bu üç ayrı görünümü nasıl yorumlayabiliriz?

Kanaatımıza göre, aynı müellifin ayrı ayrı eserlerinde, yukarda gösterildiği tarzda zikri geçen **bu Hızır Bey, tek bir şahsiyettir.** Unvanların ve vasıfların - küçük farklara rağmen - medlülleri birdir. Farklılıklar, aradan geçen zamanlar zarfında meydana çıkan değişme ve gelişmelerden doğmuştur. Hızır henüz **«bey»** unvanını kesb etmediği bir çağda, müellifimizden, **Mülk Sûresi Tefsiri**'ni yazmasını rica etmiş; o da «Göl Beyi»nin bu dindar oğlunun isteğine uymuştur. **Mülk Sûresi** mukaddimesinde müellifimiz ona **«bey»** demiyor, **«mahdum-zâde»** diyor; **«iftiharü'l-emâsil : akranlarının medâr-ı iftihârı»** sıfatından ve **«Allah âkibetini güzel eylesin, yüceliğini artırsın»** dualarından hep onun gençliğini sezinliyoruz.

Daha sonra hacca gitmiş olmalıdır ki **Yâsîn Tefsiri** mukaddimesinde el-Hacı Hızır Beg Çelebi diye anılıyor. Çelebi sıfatı, hem dindarlığına, hem de Mevlevî tarikatına intisap veya muhabbetine işaret sayılabilir. **Yâsîn Tefsiri** de Hızır Bey'in ricası üzerine kaleme alınmış. Bu tanışıklıklarının eskiliğini gösterir orada artık **«mahdum-zade»** değil de, **«mahdum»** (kendisine hizmet edilen itibarlı kişi) diye anılması, rütbe ve makamının diye anılması, rütbe ve makamının nisbeten arttığına delâlet ediyor.

Üçüncü kayıt ise daha da sonraki bir zamana aittir. Hızır Bey mevki bakımından, daha da yükselmiş ve itibarlanmıştı. **«Emiru'l-ümerâ»** olmuş, herkesin himayesine sığındığı, âdil, fâzil ve iyilik-sever bir kimse olarak tanınmıştır.

Hızır Bey'in bütün eserlerde, **«sahibu's-seyfi ve'l-kalem, sâhibu's-seyfi ve 't-takrîr»** diye anılması, hem komutan, hem de bilgili ve ilimsever bir kimse ol-

duğunu gösterir. Hattâ **«münirü'l-hakâik»** (hakikatleri aydınlatan, söyleyen) ve **«mefhar-i üli'l-elbab»** (gönül erbabının medâr-ı iftihârı)... gibi ifadelerle tavsifi, onun tasavvufî (muhtemelen Mevlevîlik ile) ilgisine, manevî bakımdan gönü uyanık bir kimse olduğuna işaret eder.

Ayrıca biz, Bedrû'd-din (dinin mehtabı) ve cemâlü'l-İslâm (İslâm dininin güzelliği, süsü) diye lakaplandırılmasından, kendisinde dindarlık ve ahlâk güzelliği yanısıra, yüz ve vücut güzelliği de bulunduğunu hissediyoruz.

b. Muslihu'd-din Devrindeki muhtelif Hızır Bey'ler :

Müellif Muslihu'd-din'in daha ziyade, 14. asrın ilk yarısında yaşamış kişilerle temasta bulunduğu (Aydın - oğlu Mehmed Bey, İnanç oğlu Murad Arslan...vs.) eserlerinden anlaşıldığına göre, gerek Hızır Bey'i, gerekse babası Gölbeği lakaplı İshak Bey'i, bu zamanlarda ara- mak uygun olacaktır.

Gerçekten de 14. asrın ilk yarısında yaşamış bazı Hızır Bey'ler vardır. Bunları bahis konusu ederek, hangisinin aradığımız kişi olduğunu tespit etmeye çalışalım:

1. Hamîd - oğullarından Sinanü'd-din Hızır Beg :

Bu beyin tam adı Hızır b. Yûnus b. İlyâs b. Hamîd'dir. Lakabının Sinânü'd-din olup 719/1319'da Korkuteli'nde emîr bulunduğu, oradaki medresenin kitabesinden anlaşılıyor.¹⁵ Meşhur seyyah İbn Battûta, Antalya'ya uğradığında (1330'dan sonra, muhtemelen 1333'te) gördüğü bu şahsın hasta olduğunu beyan ediyor.

Baba adının Yûnus olduğu, kaynaklardan sarîh olarak anlaşıldığından, bizim Hızır b. Gölbeği'nin bu şahıs olamayacağı ortaya çıkmaktadır.

15) Bk. Uzunçarşılı, Ord. Prof. İ. H., *Anadolu Beylikleri* 2... s. 67 ayn. mlf. *Kitabeler* II s. 249. Korkuteli kitabesindeki «Câlis» şeklinde okunan kelime, herhalde «Hızır» veya «Çelebi» olsa gerektir.

2. Hamid - oğullarından Hızır b. Dündar (?):

Hamid-oğullarından Felekü'd-din Dündar Beg'in Hızır adında bir oğlu olduğu ve onun, Dündar Beg'in öldürülmesinden sonra ortaya çıktığı eski ve yeni tarih kitaplarında kaydedilmiştir¹⁶. Onlara göre bu Hızır Beg, Dündar Beg'in oğlu İshak Beg 728/1328'de Mısır'da babasının kanı davasını takip ettikten sonra gelip Eğridir'e hakim oluncaya kadar beyliğin başında bulunmuş, Eğridir Ulu Camiini tesis etmiş ve ona adını vermiş, beyliğe Eşrefoğullarına ait Beyşehir, Akşehir ve Seydeşehir gibi yerleri katmıştır.

Birtakım araştırmacılara göre ise de bu bilgiler bir iltibas ve karıştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Tarihçilerin Dündar Beg'in oğlu vehmettikleri Hızır Beg, aslında Dündar Beg'in biraderi olan Yunus Beg'in oğlu Hızır Beg'dir.¹⁷

Bizim bu husustaki kanaatimiz ise bu yazımızın (E) bölümünde tafsilatıyla anlatılacaktır.

3. Aydın - oğlu Hızır Beg :

Aydın - oğlu I. Mehmed Beg'in Hızır adlı bir oğlu vardı. Babasının sağlığında Ayasuluğ (Efes, Selçuk) ile Sultanhisar Begi iken kardeşi Umur Beg'in 749/1348 de vefatı üzerine, Aydın - oğlu «ulu-beyi» yani hükümdarı olmuştu. Müellifimizin, Aydın - oğlu Mehmed Bey'le tanıştığı ve görüştüğü bilindiğinden, bu Hızır Bey'i de tanıdığı muhakkaktır. Fakat Hızır b. Göl Begi, baba isimlerinin farklılığından dolayı bu zat olamaz.

4. Saruhan - oğlu Hızırşah Bey :

Bu zat, babası Muzafferü'd-din lakaplı İshak Bey'den sonra 790/1388'de onun yerine geçmiş ve 813/1410'da Manisa'da, Osmanlılar tarafından öldürülmüştü. Baba adı uygunluğuna rağmen, aradığımız Hızır Bey bu şahıs da olmasa gerektir. Zira :

Evvelâ bu şahsın adı Hızır değil, Hızırşah'tır; sonra zaman bakımından müellifimiz ile arasında farklılık ve uzaklık

görülmüyor. Şahsi ve ahlaki evsaf bakımından da Saruhan - oğlu Hızırşah Bey, başka bir şahsiyet manzarası arz ediyor : Hızır b. Göl beyi, âlim, âdil, fâzıl, ve kâmil bir kimsedir; Hızırşah ise, zulme mâil, sefih ve işrete münhemik olduğundan, pederinin ümerâsı ve ahali kendisinden nefret etmiş ve Yıldırım Bayezid'e baş vurmuşlardı¹⁸.

5. Diğer İhtimaller :

Karaman - oğullarından Bedrü'd-din İbrahim'in 1332'den sonra beylikten çekilmesini müteakip yerine Alâ'ü'd-din Halil Lârende beyi olmuştu. Bunun, kendi namına para da bastırılmış olan Hızır adlı bir oğlu olduğunu biliyoruz¹⁹. Bunun yaşadığı bölge ve baba adı da farklıdır. binaenaleyh Hızır b. Gölbeiy olamaz.

Bir de İshak Bey adlı kimseler üzerinde teemmül ederek, onlardan birinin, tarihlerde zikri geçmemiş Hızır adlı bir oğlu olup olmadığı yönünden araştırma sürdürülebilir.

Meseleye bu açıdan bakınca da karışımıza başlıca iki ihtimal çıkıyor.

Bunlardan biri müellifimizin kendisine Mülk Sûresi'nin bir nüshasını ithaf etmiş olduğu İshak Bey b. Murad Arslan b. İnanç Beydir.

Bu İshak Bey'in doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor. Kendisininin 762/1360 tarihli gümüş bir sikkesi vardır²⁰. Kütahya'daki Germiyan - oğlu II. Yakub Bey'in inşa ettirdiği medrese kitabesinde²¹ :

16) Bk. yukarıda zikr edilen kaynaklar ve «Hamid-oğulları» maddesi, İslâm Ansiklopedisi; Yiğitbaşı, Süleyman Sukûti, Eğridir-Felekü'd-din Tarihi s. 33-34. İstanbul 1972; Mehmed Arif «Anadolu Tarihinden : Hamidoğulları» TOEM c. 1, s. 938-947... vs.

17) Bk. mesele : Uzunçarşılı, İ. H., Osmanlı Tarihi c. 13 s. 50; Erdem, Tahir, «Hamidoğulları Tarihi» Ün Mecmuaı c. 5, sayı 49 (Nisan 1938), s. 702

18) Camiü'd-düvel'den naklen bk. Uzunçarşılı, İ. H., Kitabeler II, s. 64.

19) Bk. Uzunçarşılı, İ. H., Anadolu Beylikleri 2, s. 10 ve aynı sayfa not 2.

20) Bk. Kitabeler II, s. 198 ve Anadolu Beylikleri 2, s. 57.

21) Bu kitabenin tam metni için bk. Uzunçarşılı, İ. H., Kütahya Şehri, s. 80 vd.

«... Tonuzlu'nun Hôber (Hûb-yâr) kapusındaki iki bahçeyi Bayezid-i Hüdavendigâr, İnanç oğlu İshak Bey'den aldı» deniyor.

Yıldırım Bayezid, 792/1389'da tahta geçtiğine göre, İshak Bey bu tarihlerde sağ ve hükümdar idi. Yerine geçen bir kimse bilinmiyor. Hızır adlı bir oğlu olup onun yerine geçse idi herhalde, o devri artık iyi takip edebilen tarihler bunu kaydedirdi. Ayrıca bu İshak Bey'e «Göl Beyi» lakabı da uygun düşmemektedir.

İkinci ihtimal ise, yine Hamid - oğullarından İshâk Bey'in Hızır adlı bir oğlu olmasıdır. Şimdi bu ihtimali geniş bir şekilde takip edelim.

Gerçekten de Hamid - oğlu İshak Bey'den sonra gelen bir Hızır Bey'in varlığına dair birtakım tarihî rivayetler ve emareler vardır. Biz bunların açıklamasına ve münakaşasına geçmeden önce İshâk Bey'in devresini açıklamayı faydalı görüyoruz :

D. HAMİD - OĞLU İSHÂK b. DÜNDAR BEY :

Hamîd - oğullarından İshak Bey diye bilinen bir hükümdarın varlığı münakaşasız bellidir.

Eğridir'i istila edip DüNDAR Bey'i öldüren Moğol valisi Demir taş b. Emir Çoban'ın, İlhanlı Devletine isyan ederek Memlûk Sultanı Melik Nâsır Mehmed'e ilticasından sonra; DüNDAR Bey'in oğlu İshak Bey 728/1328, Eğridir şubesinin başına geçip Hamideli beyi olmuştu²².

Bu şahıs, babasının sağlığında Mısır'da bulunmuş, hacc'a gitmiş, dindar bir kimse idi.

Seyyah İbn. Battuta, 733/1333 civarında Eğridir'e uğradığı zaman bu İshak Bey'e müsafir olmuş ve yanında ramazan ayını geçirmişdi²³.

Lakabı tarih kitaplarında Necmü'd-din ve ilerde zikri geçecek bazı kitabelerde ise Mübarizü'd-din şeklinde geçiyor. Beyliğine, Beyşehir, Seydişehir, Akşehir gibi yerleri ilave ettiği; Antalya mıntıkasına hakimiyetini yaydığı nakledilir. Nitekim kardeşi Mehmed (Doğrusu : Muhammed) Çelebi'nin, Gölhisar beyi olduğu bilinmektedir.

İbn Battûta, Eğridir'e geldiğinde Ulu Camiin karşısındaki medreseye misafir edilmiş. Buranın müderrisi, âlim, fâzıl, fakih, hacı, Mekke - Medinede mücavir olmuş, Mısır'da - Şam'da okumuş, Irak'ta ikamet etmiş, düzgün ve güzel Arapça konuşabilen, hoşsohbet, ârif, eşine ender rastlanan bir zat imiş. Lakabı «Muslihu'd-din» olan bu zata, Eğridir Sultanı Ebu (!)²⁴ İhâk Beg b. DüNDAR Bey, herkesten ziyade iltifat ve ikram eder, meclislerde hemen sağ yanına oturtmuş.

İbn Battûta'nın belirttiğine göre bu İshâk Bey, hergün ikindi namazında Ulu Camiye gelir, namazdan sonra hafızlara Feth, Mülk, Amme, sûreleri okutur, dinlermiş.²⁵

Ayrıca cömert, hayırsever bir kimse imiş. İbn Battuta'ya bazı bağışlarda bulunmuş.

Uzunçarşılı, bütün eserlerinde İshâk Bey'in vefat tarihinin bilinmediğini söylüyor, sadece **Seyhatü'l-kübra** s. 43'e atıfla, kabrinin Eğridir'de, Baba Sultan Türbesi civarında, mescid ile sakahane

22) Teferruat için bk. Kitabeler II, s. 243 - 245.

23) İbn Battûta Seyahatnamesinin Arapçası : *Rihle* C. I, s. 183 vd. Kahire 1358/1938.

24) Bey adındaki bu yanlışlık her halde İbn Battûta'nın kendisinden neşet etmiş olamaz. Bu hata nüshalarda kâtiplerce yapılmış veya baskı esnasında ortaya çıkmış görünüyor.

25) İbn Battûta o sırada, sultanın bir oğlunun vefat ettiğini yazıyorsa da, ismini ,yaşını zikretmiyor.

arasında ve avluya açılan kapının sol tarafındaki çukurluk içinde olduğunu ve bir zamanlar kitabesinin de bulunduğunu yazmakla iktifa ediyor.²⁶

Halbuki İshak Bey'in vefat zamanı ile ilgili bir vesikaya sahip bulunmaktayız. Şöyle ki :

İshak Bey Yazla'da bir hanekah yapılmasını vasiyet etmiş ve bu bina da 736/1335-6'da inşa olunmuştur. Yakın zamanlara kadar ayakta duran bu binanın macerası şöyle anlatılıyor :

«Eğirdir'de Yazla'da, otuz - otuz beş sene evveline kadar dim dik ayakta duran hanekah maalesef, bilgisiz, insafsız eller tarafından, yekpare kaya halini almış kubbe ve duvarları dinamitle tahrip edilmek suretiyle yok edilmiştir» (27)

Kitabeden haberdar olmayan, fakat eserinin (Kitabeler I'nin) yazılış tarihinden evvel (1929) bu yapıyı gördüğü anlaşılan Uzunçarşılı da şöyle der :

«Eğirdir'e onbeş dakika mesafede Yazla mevkiinde hanikah ismi verilen bir yer vardır. Burada tek kubbeli, muazzam ve ortası havuzlu bir bina görülür Bunun karşısında harap olmuş hamam enkazı ve bir de türbe görülür. Hanikahın büyük olan cümle kapısı göçmüştür. Kitabesi olmadığından bu binanın kime ait olduğu bilinemedi» (28).

Halbuki bu kitabe İsparta Halk evine nakledilmiş ve orada hıfzolunmuştur. İki parça taş üzerine yazılı olup, 1. ve 2. satırları 51x53 cm ebadında ve kemer şeklinde bir taş üzerindedir; diğer satırları (3 satır) 79 x 63 cm ebadlıdır. Metni ve tercümesi şöyledir :²⁹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 مُحَمَّدٌ بْنُ الْحَاقِ الْأَسَانِ
 الرَّازِقِ الْمَنَانِ وَمَوْلَا اللَّهِ عَلَوْنِيهِ مُحَمَّدٌ وَأَلِهِ
 وَبَنُوهُ فَتَدَاوَسَ بِمَعَارِةِ هَذِهِ أَمْحَانِقَاءَ الْمُبَارَكِ
 الْأَمِيرِ الْمُجَوَّهِرِ مَبْنِيَّ الدِّينِ اسْمَاقِ بَيْتِ غَوْنَةِ فَوْسِنَةَ
 سِتِّ وَالثَّلَاثِينَ وَسَبْعِينَ عَامًا

OKUNUŞU :

1. Bismi'llahi'r-rahmani'r-rahim
2. El-hamdü-li'llahi li-hâliki'l-insan
3. er-raziku'l-mennan, ve salla'llahu ala nebiyyihi Muhammedin ve alihi
4. ve ba'dü : Fekad evsâ bi-imareti hazihi'l-hanekahi'l-mubârek (eti)
5. el-Emirü'l-merhum Mübarizü'd-din İshak - beyyaza'lâhu gurretehu fi seneti sittin ve selasine ve seb'i-mi'e

Tercümesi : *Rahman ve rahim olan Allahın adıyla . . . İnsanı yaratan, rızık verici ve bağışlarda bulunucu olan Allah'a hamd olsun. Bundan sonra : Bu mübarek hanekahın inşasını, merhum emir Mübarizü'd-din İshak vasiyet etmişti -Allah onun anlığını ak eylesin- (inşası) 736/1335-6 tarihinde.*

Bu kitabe, İshak Bey'in 736'dan evvel vefat etmiş bulunduğunu ispatlayan bir vesikadır. Ayrıca lakabının burada Necmü'd-din değil Mübarizü'd-din olduğu da dikkati çekiyor.

Bu İshak Bey'in bir oğlu ile bir kızı bulunduğunu da yine bazı mezar taşı kitabeleri ispat etmektedir. Uzunçarşılı bunları da görmemiş ve eserlerine geçirmemiş olduğundan biz burada metinlerini vermeyi uygun bulduk.³⁰

26) Bk. Uzunçarşılı, I. H., *Kitabeler II*, s. 245.

27) Bk. Yiğitbeşi, Süleyman Sükûti, *Eğirdir - Felekabad Tarihi* s. 44 ve 49 - 50.

28) Uzunçarşılı, *Kitabeler II*, s. 233.

29) Kitabenin fotoğrafı ve okunuşu için bk. Erdem, Tahir, «Hamidoğulları Tarihi» *Ün Mec. C. V.*, sayı: 49 (Nisan 1938). Kitabe İsparta Halkevi Müze kısmı 38 numarda kayıtlıdır; ebad ve tasviri eski Konya Müzesi Müdürü M. Zeki Oral tarafından, şimdiki İlahiyat Fakültesi Kütüphanesine hediye edilmiş kitapları arasında bulunan Uzunçarşılı'nın *Kitabeler II* kitabının 233. sayfasına kendi elyazısı ile eklenmiş bulunan bir nottan nakledildi. Bu nottaki okunuş ile Eğirdir Felekabad Tarihi s. 49 - 50'deki okunuşlarda bazı ekalklık ve hatalar vardır. Biz bunları fotoğrafa da bakarak düzelterek yazdık : İkinci satırdaki li-hâliki ve dördüncü satırdaki el-mubarek kelimelerinin doğru şekilleri - Arap grameri bakımından - hâliki ve el-mubareketi olmalıydı.

30) Bk. (Köse, Neşet), «Hamidoğulları Sülalesine Ait Mühim Vesikalar», *Ün. Mec. C. I*, sayı: 4, s. 55 vd.

İshak Bey'in oğlunun mezar taşı :

فاعتبروا يا اولي الابواب قد انتم لم تروا الفناء واللقاء
الموجود المنفور العبد المحتاج ...
الرحمة الله تعالى زكريا بك ابن المرحوم مبارز الدين اسحاق
بك رحمه الله فو تاريخ سنة خمس وخمسين وسبعمائة .

Okunuşu : Fa-tebiru ya uli 'l-elbab.
kad irtehal min dâri-l-fenâ'i ilâ' l-lika
el-merhumu'l-mağfur, el-abdü'l-muhtacü
ila rahmeti'llahi ta'âlâ Zekeriyya Beg ib-
nü'l-merhum Mübarizü'd-din İshak Beg
rahimehüma'llahu fi tarihi seneti hamsin
ve hamsine ve seb'i-mi'e.

*Tercümesi : Ey akıl sahipleri ib-
ret alın! Merhum Mübârizü'd-din İs-
hâk Bey'in oğlu, Merhum, mağfur, Al-
lahın rahmetine muhtaç kul Zekeriyâ
Bey, bu fanilik yurdundan (Allaha) ka-
vuşmak üzere 755 senesinde (1354) ir-
tihal etti. -Allah her ikisine de rahmet
etsin-*

İshâk Bey'in kızının mezar taşı :

بسمه الرحمن المغفور حواء خاتون بنت مبارز الدين اسحاق
رحمهما الله اللهم ارحمها وتجاوز عنها في سنة اربع واربعون
وسبعمائة .

Okunuşu : Bi-'smihi 'r-rahman, li-
mağfureti (doğrusu : El-mağfûreti) Hav-
va Hatun binti Mübarizi'd-din İshak -rahi-
mehüma'llah -Allahümme'rhamha ve te-
cavez anha fi seneti erba'in ve erba'üne
(doğrusu : erba'îne) ve seb'i-mi'e.

*Tercümesi : Rahman olan (Allah)
ın ismiyle. (bu kabir taşı), Mübârizü'd-
dîn İshak'ın kızı mağfûre Havvâ Hâ-
tân'undur -Allah her ikisine de rahmet
ylesin-. Ey Allahım! Bu hatuna rahm
eyle ve günahlarından geç. 744 (1343 -
4) senesinde.*

Bu iki kitabeden de İshak Bey'in la-
kabının Mübarizü'd-din olduğu teyyüd et-
mektedir. Fakat her üç kitabeden de İs-
hak Bey'den sonra beyliğin başına kimin
geçtiğini anlatacak bir ipucu çıkmıyor.

E. ŞİMDİYE KADAR BİLİNMEYEN YENİ BİR HAMİD-OĞLU BEYİ : BEDRÜ'D- DİN HIZR. BEG B. İSHAK BEG

Makalemizin başında bahsedip şah-
siyetini araştırdığımız Hızr b. Göl Begi-
veya **İhlâs Sûresindeki** deyişle : Bedrü'd-
din Hızr Beg b. İshak Beg -, işte bu İshak
Beg b. Dünder'in oğlu olsa gerektir. Bu-
raya kadar teferruatla kaydettiğimiz ve-
sikalar ve bilgiler bizi, bu kanaata sevk
etmiştir. Hacı, dindar, âdil, faziletli Hızr
Beg Çelebi ile; yine hacı olan, dindar ve
faziletli İshak Beg'in evsaf ve şemâli, bu
iki şahsı baba -oğul olarak görmeye fev-
kalade müsaittir. İbn-i Battûta'nın Eğri-
dir'i ziyaretinde karşılaştığı müderris
Muslihu'd-din de herhalde bizim müellifi-
miz Muslihu'd-din Mustafa b. Muhammed
olsa gerektir.³¹

Hızr Beg, babası İshak Beg'in her
ikinci vakti hafızlardan zevkle dinlediği
Mülk sûresinin meâlini merak etmiş ve
tefsirini yazıvermesini müderris Musli-
hu'd-din'den rica etmiş olmalıdır. Bu ta-
nışıklık, samimiyet ve ricalar, diğer eser-
lerin de telifine sebep olmuştur.

İleri sürdüğümüz bu tez tarih kitap-
larındaki, şimdiye kadar daima tereddüt-
le karşılanan, yalnız sanılan ve cerhine
çalışılan bazı ifadelerle de uyumlu olup,
onları doğrulayacak mahiyettedir. Şöyle
ki : Dünder Beg'in öldürülmesinden son-
ra Hamid-oğlu Beyliğinin başına Hızr
Beg'in geçtiği muhtelif yeni ve eski ta-
rih kitaplarında yazılmışsa da son devir
araştırmacıları bunu kabul etmek isteme-

31) Eğridir Nis adasında Muslihu'd-din adlı birisine ait
eski bir türbe vardır. Bu şahsın müellifimiz olması
muhtemeldir. Fakat biz mahallinde yaptığımız incele-
mede herhangi bir kitabe elde edemedik.

mişlerdir.³² Halbuki bizim tezimize göre bu durum kolaylıkla izah edilebilir :

Moğol valisi Demirtaş, Hamideli Beg'i Dünder'i takip ederken o esnada muhtemelen Mısır'da bulunan İshak'ın oğlu olan; ve dolayısıyla Dünder Beg'in de torunu bulunan Hızr'a-herhalde genç olduğu için dokunmamış; ama Dünder Beg'i, Antalya'ya kadar takip ederek ele geçirmiş ve öldürmüştür. Bu tarihten itibaren bir kaç yıl Eğridir'in idaresi Moğol yüksek hakimiyetli altında ve onların müsaadesiyle genç Hızr Beg'e kalmış olabilir. (Nitekim Antalya şubesinde de Yunus Beg oğlu Mahmud, Demirtaş tarafından beylikte ibka edilmişti.) Fakat İshak Beg, babası Dünder'in kan davasını Memlük sarayında hal ederek 728/1328 lerde Mısır'dan Eğridir'e geri dönünce tabii olarak oğlu Hızr Beg'in muvakkat birinci emirliği nihayet bulmuştu.

İşte tarih kitaplarında Dünder Beg'den sonra Eğridir'de Hızr Beg adının biraz görünüp birden kayboluvermesi, böylece makul bir olay örümüne gelir. Kitaplarda bu şahsa Hızr b. Dünder denmesi de, o devirlerde görülen bir olaydır. Nitekim **Mülk sūresi Tefsirinin** bir nüshası mukaddimesinde onur, Süleyman b. Osman'a ithaf edildiği kayıtlıdır ki doğrusu «Süleyman b. Orhan b. Osman» olmak gerekirdi.

Hızr Beg babası İshak Beg'den evvelki ilk emirliğinde Eğridir'deki Ulu camii tesis etmiştir. (Binanın kiliseden camiye çevrildiği de söylenir.)³³

Hızr Beg, İbn Battuta'nın Eğridir'i ziyaretinden sonra (yani 733 den sonra) ve babası İshak Beg'in 736 da veya az önce vefatı üzerine, ikinci bir defa bir müddet Eğridir'e hakim olmuş olmalıdır. Beyliğin tarihini yazan eserler İshak Beg'den sonraki durumun mübhem olduğunu belirtirler ve İbn Battuta'dan o esnada Göl Hisar hakimi bulunduğunu öğrendiğimiz Mehmed Beg'in oğlunu Hamideline hakim gösterirler. Bu Mehmed Beg'in oğlu Muzafferü'd-din Mustafa, Burdur'da

745/1344'de Muzafferiyeye medresesini yaptırmıştı. Kitabede «el-Emirü'l-muazzam» diye vasıflandırılıyor. Mustafa Beg Burdur dolaylarına hakim iken bizim Hızr Beg'in de baba mülkü olan Eğridir'de hüküm sürmesi pekâlâ mümkündür. 759/1357 yılında Eğridir'in yazla mevkiinde yaptırılmış olan Baba Sultan (veya Dede Sultan) türbesi kitabesinden o esnada Eğridir'e, Emir-i kebir İakabıyla Hüsa me'd-din İlyas Beg'in hakim olduğu anlaşılmaktadır. **Şubbu'l-A'ş'a** adlı tarih kitabına göre bunun babası, Burdur Muzafferiyeye medresesi bânisi Muzafferü'd-din Mustafa'dır. İlyas Beg'in 767/1365 de Mısır hükümdarıyla yazışması vardır.

Eğridir idaresindeki bu gelişmelerin yarısına 14. asrın ortalarından sonra bile hâlâ oralarda Hızr Beg adlı birinin bulunduğunu gösteren kayıtlar vardır. Bunlardan birisi Şeyhu'l-İslâm Berda'i Sultan hakkındaki rivayetler arasında bulunuyor.³⁴ Bu rivayetlere göre :

«Hamidoğlu Hızr Beg 765/1364 tarihi sıralarında Hicaz'a gittiğinde, Şeyhü 'l-İslâm Berda'i hazretlerine tesadüf edip onu Eğridir'e davet etmiş; o da istihareden sonra müsbet cevap vermiş ve haccı müteakip ailesi, çocukları ve dervişleri ile Semerkant'dan Eğridir'e müteveccihen hareket etmiş.» (³⁵)

Bu rivayet, 765 tarihleri sırasında Hamidoğullarından Hızr Beg adlı birinin varlığını göstermesi bakımından fevkalade önemlidir.

32) Bakınız not 16, 17.

33) Bk. Yiğitbaşı, S. S., *Eğridir - Felekâbed Tarihi*, s. 134; Uzunçarşılı, İ. H., *Anadolu Beylikleri* 2, s. 63; Bôcû-oğlu, Süleyman Sami, *Eğridir - İsparta Tarihi* s. 213 vd. Halil Hamit Paşa Ktp./İsparta yazmaları arasında.

34) Bu zat hakkındaki bilgiler Hicri 1005 tarihinde yazılan *Menakıb-ı Kebir*; ve 1225 de Hafız Yunus-zade Halil-i İspartavi tarafından yazılan *Menakıb-ı Sultanü'l-Muhakkik'in* adlı eserlerde toplanmıştır. Bir nüshası İsparta Halil Hamid Paşa Kütüphanesi no: 305'de bulunmaktadır.

35) Bk. *Eğridir - Felekâbed Tarihi* s. 69 vd.; Köse, Neşet, «Eğridirli Şeyh Mehmet Çelebi ve Sülâlesi» *Ön Mecmuası* c. 1, sayı 5, (1935); Aynı mecmua c. 8 sayı 91 - 96, s. 1383 vd.

Aynı mahiyette olan ve tezimizi destekleyen diğer bir vesika da, bölge olarak coğrafi yönden Eğridir'e bağlılığı aşikar olan Şuhut kasabasındaki Kubbeli Mescid'in kitabesidir. Aşağıda metnini vereceğimiz bu kitabede Mu'izzü'd-din İbrahim b. Hızr diye bir Beg adı geçmektedir. Mütehasıslar bu şahsın da Hamidoğulları ile alakalı olduğunu kabul ediyorlar.³⁶ Bu takdirde bu kitabe de 14. yüzyıl ortalarında Hamidoğulları Beyliğinde Hızr adlı birinin varlığını göstermiş olur.

Kitabenin bizim de mahallinde dik-katle incelediğimiz metni şöyledir :

امر بنیاء هذا المسجد المبارك الامير الكبير العادل
الکامل مغزالدنيا والدين امر محيوات ومصنات ابراهيم
هم ابن الزعيم المنصور خضريك خلد الله ملكه وابد دولته
طلبنا لموصاه كما قال عليه السلام: من جاهد الله مسجداً يتوجه
وجه الله بجاهه له مثله في الجنة فإخرج سنة وسبعين وسبعمائة.

Okunuşu :

1 — Emere bi-bina-i hâze'l-mescidi
'l-mubarek el-emiru'l-kebiru'l-adilü

2 — el-kâmilü Muizzü'd-dünya ve'd-
din amirü'l-hayratı ve'l-hasenât İbra....

3 — hîm ibnü' l-merhum el-mafûr
Hızr Beg halleda'l-lâhu mülkehu ve ebbe-
de devletehu

4 — Taleben li-marzatihi, kema kâ-
le 'aleyhi's-selâmu : Men bena' li'llâhi
mesciden yebteğî bihi.

5 — veche'llâhi bena'llâhu lehu
mislehu fi'l-cenneti. Fi tarih-i sittetin ve
seb'ine ve seb'i-mi'e³⁷

Tercümesi :

*Bu mubarek mescidin inşasını,
merhum ve mağfur Hızır Beg'in oğlu,
hayır ve hasenatı emredici adil ve kâmil
büyük emîr Muizzü 'd-din İbrahim Al-*

*lah'ın rızasını dileyerek emreyledi. -Al-
lah hükümdarlığını sonsuz ve mutlulu-
ğunu ebedî kılsın.- Nitekim Hz. Pey-
gamber A, S. buyurmuştur ki : Kim Al-
lah'ın rızasını kazanmayı düşünerek bir
mescid inşa ederse Allah da ona bu
hayrının benzerini cennette bina eyler.
İnşa 776 tarihinde olmuştur. (37)*

Bu iki vesikadan anlaşıldığına göre Hamidoğlu Hızr Beg, Eğridir şehri amca-zadelerinin hakimiyetine girdikten sonra bile hayattadır. 765 lerde hacca gitmiş fakat, Şuhut kitabesinden anlaşıldığına göre 776'lardan önce vefat etmiştir. Amcazadesi İlyas Beg Eğridir'e hakim olduğu zaman onun maiyetine girmiş olması veya ona tâbi olarak Eğridir'den daha ku-zeydeki şehirlerde hüküm sürmüş bulunması düşünülebilir.³⁸

Bizim, makale içindeki izahlarımız muva-cehesinde Hamîd - oğulları Beyliği hü-kümdar sülalesi şeceresinin bu şekilde tashihi ve düzenlenmesi gerekir :³⁹ (Sa-dece Eğridir Şubesi)

36) Süleyman Hilmi, «Şuhut'ta Hamidoğullarına ait mühirin bir kitabe» *Ün Mecmuası* c. 1, sayı 8, (1935), s. 128 vd.

37) Tarih kelimelerinden «sitte : altı» nın «sene» şeklinde okunma ihtimali de vardır. Bu takdirde kitabenin tarihi 770/1368 olur.

38) Tahir Erdem, Eğridir Ağa Mahallesindeki Ağa Camii kitabesine dayanarak Hızr b. Gölbeği'nin hicri 815/1412 tarihinde sağ göstermek istiyor. (Bk. *Ün Mecmuası* c. 4, sayı 37, s. 518 vd.) Fakat bu kitabenin okunuşu sağiam değildir, tarihi 825 de okunabilir; şahısların unvanları farklıdır; ve burada «Gölbeği» baba değil dede olarak, iki «ibn» den sonra gelmektedir.

Ağa Camlinin banisi ve Şeyhül-İslâm Berdâi Sultan Vakıflarının vâkufı belki de aynı şahsiyet olup; bizim Hızr b. İshak Bey'in soyundan; hattâ torunu olabilir; ama bizzat kendisi olamaz; çünkü zaman bakımından araları çok uzaktır. Bu mesele için krş. «Hızır Bey Vak-fiyesi» *Ün Mec.* C. IX, sayı 99 - 102 (Haziran - Eylül 1942), s. 1405 vd. ve bizim doktora tezimiz.

39) Çeşitli hatalı şecerele için bk. makalemiz içinde zik-redilen eserler ve Yiğitbaşı, S. S., *Eğridir - Felekabad Tarihi* s. 53; Uzunçarşılı, I. H., *Anadolu Beylikleri* 2, s. 66.

